

Književnost

Jože Kastelic, Prve podobe. Ljubljana 1940. Založba Literarnega kluba.

Literarni klub, ki ga sestavlja v Ljubljani nekaj mlajših književnikov, je kot prvo svojo knjigo izdal prvo pesniško zbirko Jožeta Kastelica z značilnim naslovom »Prve podobe«. Nastop pesnika Jožeta Kastelica ni bil bučen, skromno, toda vedno vidnejše se je pojavljal že nekaj let v Domu in svetu in Ljubljanskem Zvonu ter privlačil s svojo mirno in kultivirano pesmijo. Toda kljub temu je njegova zbirka izšla nekako nenadoma, kajti ob skromnosti dozda revijalno priobčenih pesmi marsikdo ni pričakoval zbirke, posebno ne take, kakor leži sedaj pred nami.

Kaj je v naslovu? Podoba pomeni isto, kar pesem. Podoba je vedno izraz doživetja, ki zadeva duhovno v konkretnem; nje živa nazornost je pravo nasprotje mrtve besede znanstvenikove. Živost Kastelčevih pesmi pa ni toliko v nazornosti, kolikor v glasbi in ritmu. Saj jih je samo uho, samo zvenenje, drhtenje v vetrovih, šumi trav, klici, zvonovi, piščali, utripi... Rime navadno zvene skozi vso pesem in spominjajo na skrite zveze. Če so urejene v sonetih, tako značilni posodi današnje poezije, so včasih posiljene, tako da zgube tisto silo, ki jo imajo v prostih ritmih, polnih tudi vokalnega slikanja in aliteracij. Živahni ritmi se izmenjavajo s težkimi. Besede se ponavljajo, tako da nekateri motivi odmevajo iz kitice v kitico. Najlepše pesmi zbirke moreš imenovati tiste, ki najubraneje zvene. Vendar je malo takih; nekatere se izgubljajo v težek in trd miselni izraz, druge pa v igračkanje in iskanje.

Nazornost je omejena na podobe, ki se vlečejo po vsej zbirki. To so skromne, pa tudi polnejše podobe iz narave; nekatere so literarno blede. Pogostna je prosojna personifikacija, ki čutni svet napolnjuje z duhovnostjo in subjektivnim razpoloženjem. V Kastelčevih pesmih je veliko miselnega, abstraktnega. Živa stvarnost se umika neprijemljivi misli. Zunanji svet je

zastrt v mrak čistega bistva, imenovan kar z nedolžnim imenom: stvar, predmetnost. Tem mislivim verzom je tuja narava in opoj čutov. Pesniku je vse tuje, nima še tal; ko se prebujajo stvari, posluša z zaprtimi očmi vase. Jezikovni zaklad je knjižen, sicer pa iskan, literarna dediščina polpreteklosti in sedanjosti. Sem in tja te v preprosti lepoti kakšne kitice sreča spomin na narodno pesem. To pa so samo spomini, ki izginjajo v poetični govoric. V njej je še nekaj rekvizitov ekspresionizma: rok, belih poti... Ravno glede na jezik bi mogel deliti pesmi na potratnejše in preprostejše; v poslednjih je ostrina in sijaj, ki je prepričljiv. Ta razlika je vidna zlasti v stavku; pot gre iz zamotanejšega podredja ali vsaj z bogatimi prislovnimi določili okrašenega stavka h golemu prostemu stavku in priredju. Kastelic rad niza stavke, niza misli, niza glasove in podobe. Njegova pesem ne pozna stopnjevanja ne mogočnih antitez ne kraljevsko urejenih period. Hoče biti preprost niz zvokov in misli, venec glasov brez težine.

Kaj ti ta mirni zvočni izraz daje? Velik del pesmi je en sam zanosno poudarjen: ti. Ta »ti« je poln čisto osebnih občutij, prijetnih spominov in bolečin. Govorjen je s strastjo in neposrednostjo kakor v dnevniku. Ta »ti« je tako oseben, da se odmika bralcu, ki mu večkrat ostaja samo kup golih verzov, neumljivih namigavanj. Tako je prvi del le osebna ljubezenska lirika.

Drugi odstavek te vsaj na prvi videz pripelje v živo predmetnost; sem in tja zadiši zemlja, kmetska domačnost, celo pokrajina omamne Dolenjske, dasi je večinoma pokrajina v tej zbirki literarno nedoločna in enobarvna. Krog stvarnega je zelo ozek. Pesnik je osamljen v domači hiši, med šumečimi travicami. Njegov krog je: mladostno-ljubezenski »ti«, iskanje in izpovedovanje, čas v boju z večnostjo in nekakšna aktualnost v poskusih socialne in rodoljubne pesmi. To je pesniški svet, ki ga razkriva zbirka. Vse je še znotraj, človek še ni prišel iz samega sé, izrekel je komaj prvi »ti«, ki pa v zadnjih sonetih že prihaja v širšo resonanco.

Miselnih prepadov v Kastelčevih pesmih ni. Preveč so mirne, da bi bile bogoiskateljske, preveč površne, da bi bile kozmične. Tista rahla napetost med časom in večnostjo, nasprotja med smrtniki in sijem meščevim, med minljivostjo in angelom so deloma v zakladu današnje poetične govorce, včasih pa tiha doživetja, ki prevzamejo bralca. Toda nikakor ne z miselno globino — Kastelic ni filozof in mučenec večnih vprašanj — marveč z mikavnostjo glasbe.

V naslovu zbirke je pravilno poudarjen izbor prvih podob. V njej pa je toliko lepih odlomkov, zvokov, ki bi jih želel poslušati kar naprej, pa tudi marsikaj neplodnega poetičnega pisanja. Ta svet prvih podob bo obogatil samo napor za notranjo poglobitev, za zvestobo pesniškemu doživetju, ki prinaša s sabo novo, živo besedo.

Zbirka bo ostala kot dokument zaključka ekspresionističnega pesniškega okusa, ko se je duševnost mladih oblikovala v novo realističnejšo in preprostejšo pesem, v katero pa Kastelic šele prehaja, prinašajoč s seboj veliko kulturo besede in polnost podob. Pokazala pa je tudi temelj nove pesniške osebnosti, katere razvoj bo treba vsekakor zasledovati in beležiti.

Janez Remic.